Mgr. Alena Vojteková-Grieger

Na podnet Slovenského centra dizajnu vyhlásilo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky rok 2021 za *Rok slovenského dizajnu*. V tejto súvislosti by som rada pripomenula významnú osobnosť slovenského umenia, akademického sochára Alexandra Bilkoviča (1942 Bátovce – 1995 Malacky). Bol sochárom, ktorý myslel ako dizajnér a dizajnérom, ktorý myslel ako sochár. Vo svojej tvorbe bol výrazne ovplyvnený prírodou a expresívno-vizuálnymi návrhmi a realizáciami najmä fontán a hracích prvkov detských ihrísk ozvláštnil verejné priestranstvá slovenských miest. Po ukončení štúdií na strojárskej priemyslovke a Strojníckej fakulte Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave pokračoval v štúdiu na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. V Oddelení tvarovania v ateliéri doc. Václava Kautmana vznikali jeho početné tvarové štúdie, predznamenávajúce vyvinutý zmysel pre vystihnutie plastického objemu telesa v proporčnej harmónii s okolitým prostredím. Napokon, priemyselný dizajn je jediná tvorivá disciplína, ktorá si popri výtvarnom cítení vyžaduje aj znalosť technologicky konštruktívnych postupov. A. Bilkovič žil a tvoril v Malackách a v Bratislave, kde koncom 80. rokov 20. storočia viedol ateliér priemyselného dizajnu na Vysokej škole výtvarných umení.

Alexander Bilkovič (Foto: zdroj internet)

Počas svojej tvorby sa autor zameral na viaceré oblasti. Prvou z nich bola tvorba pre detské ihriská. Už v diplomovej práci s názvom *Hracie prvky detských ihrísk* (1974) si overoval syntézu vzťahu účelnosti a estetiky, ktoré sú v životnom prostredí rozhodujúce. Neskôr realizoval *Mostík na hranie* v Detskom mestečku v Trenčíne-Zlatovciach, kde si znovu overil teóriu v praxi. V roku 1975 na výstave *Dítě a jeho svět* v Jablonci nad Nisou ocenila medzinárodná porota jeho hracie prvky pre detské ihriská Čestným uznaním. Hracie prvky pre detské ihriská navrhnuté a realizované v 80. rokoch 20. storočia – ako boli napríklad

Mušľa, Kolotoč a *Šmykľavka* – dal odlievať z laminátu s výraznou farebnosťou. Tvarovo čerpali inšpiráciu najmä z prírody (ulita, list…), pričom východiskový prírodný tvar autor transformoval do originálneho symbolického tvaru. Tak jedinečným spôsobom spojil sochársky tvar s účelnosťou, ako napríklad v *Mušli* v parku na Dunajskej ulici v Bratislave.

Jedným z vrcholov autorovej tvorby v tejto oblasti bolo už z diaľky viditeľné, futuristicky pôsobiace ihrisko na diaľničnom odpočívadle Triblavina smerom do Bratislavy. *Preliezky na Triblavine* realizoval Bilkovič spolu s autormi architektonickej koncepcie Viktóriou Cvengrošovou a Virgilom Dropom v druhej polovici 80. rokov 20. storočia. Tvary ako z inej planéty a živá farebnosť ihriska podnecovali fantáziu detí niekoľkých generácií. Jedným z impulzov na napísanej tejto krátkej reflexie Bilkovičovej tvorby bola práve skutočnosť, že tento umelecky stvárnený areál barbarsky zničili v roku 2021 pri výstavbe napojenia diaľničnej križovatky Triblavina, ktorú realizuje Národná diaľničná spoločnosť. Tento čin pobúril umelcov i verejnosť celého Slovenska.

Ihrisko Triblavina (Foto: zdroj internet)

Ihrisko Triblavina tesne pred likvidáciou v roku 2021 (Foto: zdroj internet)

Ďalšou témou v autorovej tvorbe boli verejné fontány. O fontáne, ako dizajnérskom diele, možno hovoriť v súvislosti s jej špecifickou úžitkovou funkciou, ktorá patrí k neodmysliteľnej súčasti mestského života. Je výsledkom expresívneho tvarovania hmoty v priestore, ktorý je dotváraný vodou, ako dynamickým prírodným prvkom.

Fontány v kontexte Bilkovičovej tvorby môžeme rozdeliť na fontány s vodnou plochou a pitné fontány. S prihliadnutím na obsahové zameranie časopisu *Theatrica* sa javí ako najinteresantnejší návrh a realizácia fontány, ktorá dotvára vstup do novej budovy Slovenského národného divadla v Bratislave. Dielo s názvom *Vodný prameň* z roku 1985 vyniká jednoduchým tvarom čistých línií, eleganciou a precíznymi detailmi. Je vytvorené z bronzu a kameňa. Kovové časti sú dynamicky a asymetricky vytvarované do priestoru nad vodou, využívajúc vysoký lesk a farebnosť kovového povrchu na odhmotnenie a na

umocnenie vizuálneho efektu zrkadlenia vody, čím dotvára efekt fiktívneho sveta divadla. Pri samotnej realizácii Bilkovič spolupracoval s Ing. arch. Iľjom Skočkom a Ing. arch. Pavlom Bauerom, ktorí sú autormi kamenných prvkov a nádrže s priemerom 11 metrov. Pri bližšom štúdiu problematiky ma zarazila skutočnosť, že dielo sa v odbornej literatúre uvádza pod iným názvom, ako je označené na samotnej fontáne. Napríklad v publikácii *Sochárske diela na území Bratislavy v rokoch 1945 – 2012*[1], rovnako ako v knihe *Bratislavské moderné fontány*[2], autori zhodne uvádzajú názov *Vodný prameň* s datovaním 2007. Avšak na kovovej tabuľke priamo na fontáne je uvedený názov *Tanečnica* a rok 2006. Či ide o dôsledok samovoľného kroku zo strany Slovenského národného divadla by si vyžadovalo ďalšie štúdium.

Vodný prameň, 1985 (Video: Alena Vojteková, 2021)

Sídlisko Pošeň v mestskej časti Ružinov v Bratislave sa pýši ďalšou z Bilkovičových monumentálnych fontán. Ide o *Puk lipy* z roku 1981. Autor sa inšpiroval národným stromom a pradávnym symbolom Slovanov. Objekt je zhotovený z kovového materiálu a je vysoký 4,10 m. Okolo nej v bazéne strieka päť vodometov, ktoré menia jej farebnosť hrou vody a slnka, čím zjemňujú jej monumentálnosť. Pri realizácii kamenných súčastí aj tentoraz autor spolupracoval s Ing. arch. Iľjom Skočkom.

Puk lipy, 1986 (Video: Alena Vojteková, 2021)

Živou farebnosťou a dynamicky tvarovanými prvkami, ktoré evokujú špirálovitý pohyb zaujme okoloidúceho aj betónová fontána v Kaluži pri Zemplínskej Šírave z roku 1980.

Fontána v Kaluži na Zemplínskej šírave, 1980 (Foto: zdroj internet)

Okrem fontán s vodnou plochou sa Bilkovič viackrát umelecky vyjadril aj v médiu pitných fontán. V Bratislave sú do súčasnosti funkčné dve z nich. Prvá je v parku na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave, vznikla v roku 1988 a autor v nej kombinuje nehrdzavejúcu oceľ a mramor s dôrazom na kvalitu materiálu a jeho vlastnosti, lesk a štruktúru.

RIO
CARNI
VAL

Pitná fontána na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave, 1988 (Foto: Alena Vojteková, 2021)

Ďalšia je na Námestí Nežnej revolúcie v Bratislave. Je z rovnakého roku, má rovnaký tvar, ale z je iného druhu mramoru.

www.mestskedivadlo.sk, www.bkis.sk

Pitná fontána na námestí Nežnej revolúcie v Bratislave, 1988 (Foto: Tomáš Surý, 2021)

Súčasťou Bilkovičovej tvorby je aj návrh a realizácia plastiky *Holubice* pre námestie v Malackách.

Okrem detských ihrísk a fontán navrhol a vypracoval Alexander Bilkovič v roku 1979 spolu s Ing. arch. Richardom Čečetkom výtvarne i spoločensky náročný projekt – komplexný dizajn cintorína v bratislavskej Vrakuni. Napríklad prototypy náhrobných kameňov s jednoduchým a elegantným dizajnom sa používali až do roku 1997. Vo svojej dobe to bol v rámci Slovenska v rámci verejného priestoru ojedinelý počin. Na tomto cintoríne umelca v roku 1995 aj pochovali.

V roku 2008 udelili akademickému sochárovi Alexandrovi Bilkovičovi in memoriam Cenu primátora mesta Malacky (Pálfiho srdce) za návrh a realizáciu fontány *Vodný prameň*. Táto cenu sa udeľuje osobnostiam, ktoré šíria dobré meno mesta Malacky a ktorých výsledky práce v určenej oblasti presiahli svojim významom hranice metropoly regiónu Záhoria.

Celoživotnou tvorbou Alexandra Bilkoviča boli návrhy a realizácie plastík v kontexte moderného urbanizmu, v ktorých autor skúmal a študoval vzťah dynamického tvaru a architektúry v exteriérových súvislostiach, pričom často experimentoval s uplatnením farebných tvarov v urbanizme sídlisk.

Literatúra:

BUBLINCOVÁ, Bohuslava – HOLČÍK, Štefan: Bratislavské fontány. Bratislava: Tatran, 1990.
ZAIČEK, Martin (edit.) – MLYNČEKOVÁ, Lucia – ŠVIHRAN, Ivor: Bratislavské moderné fontány. Bratislava: Archimera, 2020.
BILKOVIČ, Alexander – OSMITZOVÁ, Agneša: Prvé konfrontácie. In: Výtvarný život 25, č. 1, 1980, s. 40.
DESIGNUM č. 1/2009, s. 44-49.
DESIGNUM č. 2/2009, s. 40-47.

Bilkovičov Puk lipy a autorka príspevku Alena Vojteková (Foto: Tomáš Surý, 2021)

Poznámky

1. JANKOVIČOVÁ, Sabína – POPELÁR, Roman: Sochárske diela na území Bratislavy 1945-2012 (súpis). Bratislava: Resculpture, 2012, s. 197.
2. ZAIČEK, Martin (edit.) – MLYNČEKOVÁ, Lucia – ŠVIHRAN, Ivor: Bratislavské moderné fontány. Bratislava: Archimera, 2020, s. 146-147.